

Analiza filma Ja, robot (2004)

Krmpotić, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:580725>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

ANDREA KRMPOTIĆ

ANALIZA SF FILMA: *JA, ROBOT* (2004)

ZAVRŠNI RAD

Mentor: mag.cult. Boris Ružić

Rijeka, srpanj 2016.

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD.....	1
2. SREDIŠNJI DIO.....	2
2.1. TEORIJSKI OKVIR.....	2
2.1.1. Povijest znanstveno-fantastičnog filma.....	2
2.1.2. Žanr: znanstvena fantastika.....	4
2.1.3. Roboti u filmu.....	6
2.1.4. Isaac Asimov: Serijal o robotima.....	9
2.2. ANALIZA FILMA.....	11
2.2.1. " <i>I, Robot</i> "(2004) ; radnja filma.....	10
2.2.2. Utopijski i distopijski koncepti.....	14
2.2.3. Kršćanske teme i biblijski simbolizam.....	18
3. ZAKLJUČAK.....	21
LITERATURA.....	23

SAŽETAK

Ovim radom se pomnije želi istražiti odnos čovjeka i stroja, odnosno, čovjeka i tehnologije kroz analizu filma *Ja, robot* (2004). Želim istražiti utopijske i distopijske koncepte uznapredujuće visoke tehnologije te njezin utjecaj na život ljudi. Također, u filmu ću istražiti skrivene kršćanske motive te razotkriti biblijsku simobliku. Pokušat ću argumentirati postajemo li tehnokratski nastrojani i automatizirani, je li stroj/robot glavni neprijatelj te nešto nužno loše ili se već gotovo izjednačava s ljudskom rasom. Postavlja se pitanje je li tehnologija bolja od ljudi u nekim područjima, kao i je li isto bolja za ljude, u smislu olakšavanja svakodnevnog života? Zrcali li ovaj film tehnološke odnose u društvu? No, do same analize filma, kroz teorijski okvir, istražiti ću povijest znanstveno-fantastičnog filma, znanstvenu fantastiku kao žanr, robote u filmu kroz povijest te Isaaca Asimova i njegov Serijal o robotima, koji je inspirirao sam film.

Ključne riječi: znanstvena - fantastika, utopija, distopija, odnos čovjeka i stroja, roboti, robotika, tehnologija

1. UVOD

Ja, robot je neo-noir distopijski znanstveno fantastični film direktora Alexa Proyasa iz 2004. godine. U glavnim ulogama su Will Smith kao detektiv Del Spooner, Bridget Moynahan kao dr. Susan Calvin te Alan Tudyk koji je robotu Sonnyu dao glas i pokrete.

Koristeći case study analizu za ovaj film, dodirnut ću se distopijskih i utopijskih koncepata napredne tehnologije vidljivih kroz ovaj film. Također, istražiti ću kršćansku simboliku i biblijske koncepte koji su prožeti kroz radnju filma. No, da bi došli do toga, istražiti ću povijest znanstveno fantastičnog filma, kao i sam žanr, te robotiku, uključujući Isaaca Asimova i njegov Serijal o robotima koji je bio inspiracija za navedeni film koji ću analizirati.

2. SREDIŠNJI DIO

2.1 TEORIJSKI OKVIR

2.1.1. Povijest znanstveno – fantastičnog filma

Znanstvena fantastika (eng. science fiction) umjetnički je žanr, oblik spekulativne fikcije koji se prvenstveno bavi utjecajem izmišljene znanosti i/ili tehnologije na društvo ili pojedince. Pojam znanstvene fantastike vezuje se prije svega za književna, televizijska i filmska djela, ali znanstvena fantastika utječe i na likovnu i glazbenu umjetnost.¹ Znanstvena fantastika ili skraćeno SF, ZF te sci-fi (termin koju su adaptirali masovni mediji radi lakšeg razumijevanja), kao pojam, pojavljuje se prvi put u devetnaestom stoljeću, ali se popularizira tek dvadesetih godina, točnije 1926. godine putem časopisa "Amazing Stories" urednika Huga Gernsbacka koji SF opisuje kao šarmantnu romansu pomiješanu sa znanstvenim činjenicama i proročkim vizijama te kao primjere navodi Julesa Verna, H.G.Wellsa, Edgara Allana Poea te mnoge druge (Johnson-Smith, 2005). Georges Melies 1902. godine režisira film *Putovanje na Mjesec* koji se smatra prvim SF filmom, te od tada ovaj žanr postaje jednom od glavni institucija filma. Ovaj film traje tek oko petnaest minuta, a prikazuje specijalne efekte desetljećima prije svog vremena.

Tijekom tridesetih godina dominiraju SF serijali, poput Flash Gordona iz 1936., neki horor filmovi u Hollywoodu preuzimaju elemente SF-a, dok u Velikoj Britaniji iste te godine nastaje istaknut film W.C Menziesa *Ono što dolazi* (1936). "Zlatno doba" u hollywoodskom SF filmu bile su pedesete godine, kada se filmovi o svemirskoj invaziji mogu interpretirati kao metafora hladnog rata i strah od komunizma i atomskog rata². Razlog tomu je značajan geopolitički događaj iz 1945. koji je šokirao svijet, a to je lansiranje atomske bombe. Nikad prije nevjerovatna snaga znanosti nije bila tako očito prikazana. Iako se žanr probio u teškim vremenima, dakle, razdoblju između dva rata i u vrijeme velike gospodarske krize, uglavnom je bio optimističnog svjetonazora. Slavio se ljudski duh i tehnologija, vjerovalo se u bolje sutra. Ukratko, SF je bio bijeg od stvarnosti, sredstvo eskapizma, koji je uvijek tražen u doba krize. Poznate SF literarne figure tog vremena kao što su Isaac Asimov, Ray Bradbury te Robert Heinlen donijeli su renesansu i na filmska platna, gdje je znanstvena fantastika, dakle,

¹ https://hr.wikipedia.org/wiki/Znanstvena_fantastika

² <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67356>

procvjetala pedesetih godina. Tada dolazi do ubraznog razvoja i napretka u tehnologiji, u pratnji poslijeratnog baby booma i promicanja ideala tzv. "američkog sna" koji je obećavao bolji život, a tomu će pripomoći tehnologija, uvelike olakšavajući ljudsku svakodnevicu.

Od kraja šezdesetih godina nastaju modernističke verzije žanra, primjerice Kubrickov film *Odiseja u svemiru* (1968). Steven Spielberg ga je nazvao "big bangom" znanstvene fantastike, označavajući početak moderne znanstvene fantastike. Narativ filma je niz vinjeta, skakanja kroz različita doba ljudske evolucije i kontakta s misterioznim izvanzemaljcem. U filmu uvidamo glavne motive i teme SF žanra: čovjek protiv tehnologije, vladina zavjera, artificijalna inteligencija, evolucija, izvanzemaljci i nove dimenzije. Zbog političkog okruženja Second Red Scarea, koji je bio fokusiran na domaće i strane komuniste koji utječu na društvo i infiltriraju savezne vlade, te početka Hladnog rata mnogi kritički uspjesi tog vremena istraživali su sličnu temu: strah od invazije tuđinaca i rata svijetova u kojemu ljudskoj rasi prijetni uništenje od strane nadređenog tuđinske vrste. *Rat svjetova* (1953) ima razne interpretacije, primjerice može označavati simboličku borbu između super snaga, a strah od skorog uništenja je već uznapredovao zbog opasnosti od atomskog rata. Film Freda M. Wilcoxa *Zabranjeni planet* iz 1956. godine je bio prvi film čija se radnja u potpunosti održavala na drugom planetu. "Zadržavajući osnovnu narativnu postavku Shakespeareova djela, film tematizira suočavanje naivno vrlih astronauta sa zlom ljudskog podrijetla – ono je naime materijalizacija sadržaja podsvijesti (odn. zlo iz Morbiusova *Ida*). Takva koncepcija izravno aludira na frejdističku psihoanalizu, a ujedno upućuje na implicitnu kritiku znanstvenika smatrajući ih emocionalno nespremnima za nova otkrića. Prvi amer. znanstvenofantastični film snimljen u boji i sinemaskopu, slikovno bogat, osobito scenografski, uz upečatljivu glazb. podlogu, odlikuje se spojem bajkovitosti, pustolovine i znanstvene fantastike kakav je razvidan i u Wilcoxovu (1905–1964) ranijem filmu *Tajni vrt* (1949).³ Dakle, film je doživio veliki uspjeh zbog nekih obilježja poput toga da je prvi put koristio elektronsku glazbu, uvodi osobnog sofisticiranog robota zvanog "Robby the Robot" te zbog svoje književne aspiracije, odnosno mnogih poveznica sa Shakespeareovom "Olujom". Strah od atomske apokalipse, uništenja okoliša, kraja svijeta, izumiranja, odnosno distopijske budućnosti inspirirale su kasnije komercijalne SF filmove poput *Planeta majmuna* iz 1968. ili trilogije *Pobješnjeli Max* 1979.-1985. godine.

³ URL: <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2066>

Krajem sedamdesetih godina SF je krenuo putem spektakularne produkcije, za što je zaslužan uspjeh Lucasovih *Zvezdanih ratova* te Spielbergovih *Bliskih susreta treće vrste* te *E.T.-a*. Zatim su krenule populističke serije i trilogije o super junacima, uglavnom preuzetima iz stripova, poput Supermena, Spidermana, Batmana, X-Mena i ostalih. Devedesetih je pojava World Wide Weba i cyberpunk žanra donjela filmove na temu odnosa čovjeka i stroja poput *Terminator 2: Sudnji dan* (1991), *Totalni opoziv* (1990) i *Matrix* (1999), ali i filmove izvanzemaljske tematike kao što je *Dan nezavisnosti* (1996), da bi se 2000. godine odmaklo od izvanzemaljske tematike i krenulo načelima fantazije (Harry Potter, Gospodar Prstenova), ali i ovozemljskom znantvenom fantastikom, kao što je *Matrix* i njegovi nastavci. Iste godine SF se pojavljivao i kao sredstvo političkog komentiranja u filmovima poput *Umjetna inteligencija* (2001) ili *Specijalni izvještaj* (2002). Robotika se značajnije pojavljuje s filmom *Ja, robot* (2004), a nastavlja s *Transformeri* (2007) i *Transformeri: Osveta poraženih* (2009) te doživljavaju veliki uspjeh. No, za te godine ogroman, svjetski uspjeh doživljava film Jamesa Camerona *Avatar* (2009), za kojeg se smatra da je najuspješniji film svih vremena, a koji je čak pokorio i *Titanic*. "Popularna web stranica Box Office Mojo izračunala je da je *Titanic* šesti najgledaniji film svih vremena u SAD-u i Kanadi, kada se uračuna inflacija kino ulaznica. U ostatku svijeta, film je zaradio 1,2 milijarde dolara tako da sveukupni box-office danas iznosi točno 1,843,201,268 milijardi dolara. Ovim rezultatom *Titanic* se punih 12 godina nalazio na prvom mjestu najgledanijih filmova svih vremena u svijetu sve dok u kinima nije zaigrao sljedeći film redatelja Jamesa Camerona - *Avatar*." ⁴*Avatar* je zaradio 2,787,965,087 američkih dolara čime je postao najkomercijalniji film 2000-ih⁵. Nakon *Avatara* značajan film izbacuje Christopher Nolan, a to je film *Početak* (2010) u kojemu ljudi imaju nadnaravne sposobnosti. Zatim slijedi film *Gravitacija* (2013) koji je također ostvario velik uspjeh.

2.1.2. Žanr: znanstvena fantastika

Granice ovog žanra nisu sasvim jasne i određene te ga nije lako definirati. Gdje povući granicu između SF-a i srodnih mu žanrova fantazije i horora? Primjerice, je li *Frankenstein* (1931), priča o čudovištu horor ili SF?

⁴ URL: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Titanic_\(1997.\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Titanic_(1997.))

⁵ URL: <http://www.boxofficemojo.com/movies/?id=avatar.htm>

" Postoje dva načelna pristupa sačinjavanju naučno-fantastičkih filmografija. Jedan od njih mogli bismo nazvati sužavajući, a drugi proširujući. U okvirima prvog modela postoji težnja ka nasilnom redukovanju broja filmova kojima se dopušta da ponesu žanrovski zaštitni znak SF, a sve u ime tobžnjeg čistunstva. Ekstreman vid ovakvog pristupa jeste besmislen stav da, u krajnjoj liniji, postoji samo jedan "pravi" naučnofantastični film: "Odiseja u svemiru 2001.". Ni ekstreman vid drugog pristupa nije ništa manje neosnovan. Prema njemu, naime, naučna fantastika je dovoljno širok pojam da u sebe uključi sve oblike fantastičnog, nerealističkog filmskog kazivanja, bez obzira na njihovu naučnu zasnovanost. Iz ove perspektive bi se pod naučnom fantastikom mogao podrazumjevati, naprimjer, i čitav spektar tzv. horor filmova, koji ne samo da ne moraju imati nikakve veze s naučnom fantastikom, nego su joj neretko sasvim oprečni." (Živković 1984:127)

Znanstvena fantastika je žanr koji za cilj ima pokrenuti ljudski mozak i razmišljanje, a ne imati samo vizualni efekt. Zbog toga ima duboke korijene u književnosti i često je vrhunac korištenja tehnologije specijalnih efekata.

SF film može biti pustolovnog načela poput filma *Igre gladi* (2012) ili kriminalističkog načela kao što je *Istrebljivač*, a može biti i prema horor predlošku poput slavnog filma *Alien* (1979) ili *Alien VS Predator* (2004). Problem u biti leži u samoj teoriji žanra, te načinu kako mi grupiramo tekstove, hirovito ili empirijskim pragmatizmom. Johnson – Smith u svojoj knjizi *American Science Fiction TV* citira Jamesa Donalda, odnosno, njegovo viđenje žanra u studiji *Fantasy and the Cinema*. On tvrdi kako žanr nije samo očita ikonografija i narativne konvencije, već i sustavi orijentacija, očekivanja i konvencija koje cirkuliraju između industrije, teksta i teme. Ono što razlikuje jedan žanr od drugog nisu toliko pojedinačni formalni elementi već način na koji su ti elementi kombinirani tako da daju posebnu narativnu strukturu i načine adresiranja. (Johnson-Smith, 2005.)

Pogrešno je promišljati kako SF podrazumijeva samo izvanzemaljce i svemirska istraživanja. Znanstvena fantastika bavi se razmatranjem utjecaja napretka znanosti i tehnologije na društvo i osobe, predviđanjem razvoja čovječanstva ili pak govori o otkrivanju i zamišljanju novih pojava i tehnologija. Osim toga, znanstvena fantastika ponekad se bavi i alternativnom poviješću: »što bi bilo da je bilo«.⁶ Glavne forme SF-a na filmu, dakle, podrazumijevaju događaje u budućnosti, npr. novi gradovi, novi svjetovi, katastrofe, putovanja kroz vrijeme,

⁶URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Znanstvena_fantastika

alternativnu povijest, nove tehnologije, strojeve, robote, stvorenja te najpoznatije najezde izvanzemaljaca/tuđinaca. U SF filmovima percipiramo dvije slike:

1.) one koje su nam poznate, naše

2.) one koje nam nisu poznate, tuđe

Klasičan primjer za to je spoj "čovjek-tuđinac" inkorporiran u robotima, kiborzima i svim umjetno konstruiranim stvorenjima, što potiče na promišljanje granica ljudskosti. (Vojković, 2008)

2.1.3. Roboti u filmu

Roboti se pojavljuju u SF filmovima još od davne 1921., odnosno otkad je češki dramatičar Karel Čapek "skovao" riječ u svojoj predstavi *R.U.R.* Korijen dolazi iz češke riječi "robota" što znači rad, a Čapek je rječju "robot" opisivao humanoidnog androida dizajniranog za ropski, ponavljajući rad.⁷ U predstavi, poslušna mehanička stvorenja s ljudskim karakteristikama proizvodila su se u Rossum tvornici sve dok im jedan znanstvenik nije dao emocije i pretvorio ih u strojeve za ubijanje koji su preuzeli svijet. Kasnije ćemo tu vidjeti veliku poveznicu prve predstave s robotom i filma *Ja, robot* (2004). U ranijim filmovima roboti su igrani od strane čovjeka u metalnom odijelu poput onog u *Fantomovo carstvo* (1953), no ženski robot u *Metropolisu* (1927) je iznimka.. Prvi sofisticirani robot bio je Gort u filmu *Dan kad je Zemlja stala* iz 1951.⁸

Tokom povijesti i popularne kulture, roboti su odražavali raspoloženje, socijalna i kulturna pitanja te tehnologije njihova vremena. Na primjer, u Hladnom ratu 1950., roboti su uglavnom gledani kao prijeteće sile, ali u kasnijim godinama ogleda oboje; sukob i kontinuitet između čovjeka i stroja. Roboti su također djelovali i kao sluge-pomagači ili tlačitelji čovječanstva, prikazujući dobre i zle strane.⁹

Robotski likovi su uglavnom stvoreni kako bi se istražio prototip čovjeka, čovjeka unaprijeđenog antropomorfom, ali umjetnom inteligencijom i karakteristikama ili da se istakne strah da bi ljudi mogli biti zamijenjeni ili raseljeni od strane humanoidnih robota koji oponašaju ljudske osobine.

⁷ URL: <http://www.filmsite.org/robotsinfilm.html>

⁸ URL: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Day_the_Earth_Stand_Still

⁹ URL: <http://www.filmsite.org/robotsinfilm.html>

Termini koji se povezuju s robotima su:¹⁰

- 1.) **robot ili "robotic"** – često se koristi pogrdno, odnosi se na bilo koji programirani uređaj ili stroj koji obavlja radnj mehanički ili automatski bez originalne misli
- ponašanje robota ovisi o programiranim pravilima, funkcijama i naredbama; umjetno-inteligentno (AI) super-računalo može se smatrati robotskim iako ne posjeduje tijelo koje pokreće stroj
- 2.) **"automat"** – odnosi se na mehanički objekt ljudskog izgleda koji djeluje na sličan način kao glazbena kutija ili sat; to je bio najčešći izraz u ranom dvadesetom stoljeću za referiranje na robota
- 3.) **"android"** – odnosi se na automat ili umjetnog čovjeka koji ima ljudske osobine i podsjeća na ljudsko biće; tijekom vremena postao je opći nadimak za robota
- 4.) **"kiborg"** – odnosi se na čovjeka čije su tijelo i fiziološki procesi potpomognuti ili kontrolirani, u cjelosti ili djelomično, elektroničkim ili mehaničkim uređajima koji su ugrađeni u originalno organsko tijelo; u većini slučajeva, kiborg nije pravi robot

Donna Haraway u svom "Kiborškom manifestu" tvrdi kako je kiborg kibernetički organizam, hibrid stroja i organizma, kao i stvorenje društvene stvarnosti te društvene fikcije.

"Suvremena znanstvena fantastika puna je kiborga- stvorenja u isti mah organskih i strojni, koja napučaju svjetove što su prirodni i načinjeni. I moderna medicina puna je kiborga, spojeva organizma i stroja, pri čemu se na oboje gleda kao na kodirani uređaj..." (Haraway 1999:35)

Haraway se još referira na Frankensteinovo čudovište, tvrdeći kako kiborg ne sanja društvu po našoj koncepciji. Naime, čudovište je željelo družicu, dok kiborg ne sanja po modelu ljudske zajednice.

Što se tiče same tehnologije, Heidegger je dosta pisao o tome, a smatram da možemo povezati s temom ovog rada. On smatra kako je kibernetika kraj mišljenja, s obzirom da čovjeka razumjeva kao stroj, a dovodi se u pitanje granica ljudskog i tehnološkog života. Moderna tehnika ne dozovoljava čovjeku da izađe iz tog okvira te tako postoji opasnost da čovjek postane instrument i bude uzet kao ostava tehnologije.

¹⁰ URL: <http://www.filmsite.org/robotsinfilm1.html>

"Točno je dakle: i moderna je tehnika sredstvo za svrhe. Zato ta instrumentalna predodžba o tehnici određuje svako nastojanje da čovjek dođe do prava odnosa prema tehnici. Važno je samo da se tehnikom na pravi način rukuje. Želi se, kako kaže, tehnikom "duhovno ovladati". Želi se njome zagospodariti. To htijenje da se njome zagospodari postaje to prešnjim, što više tehnika prijeti da se izmakne vladavini čovjeka nad njom."(Heidegger 1999:222)

Čovjek nije u poziciji stvaratelja, već je i čovjek objekt. Čovjek može stvoriti robota, ali mu ne može biti vlasnik jer nije autonoman vladar tehnologije. Heidegger daje primjer lugara:

"Lugar, koji u šumi premjerava posječeno drvo i po svoj prilici kao njegov djed na isti način obilazi šumu istim šumskim putovima, danas je postavljen od drvnoprerađivačke industrije, znao on to ili ne. On je postavljen u svrhu ispostavljlivosti celuloze, koja je pak izazvana potrebom za papirom, što se dostavlja glasilima ili ilustriranim magazinima. A oni na javno mijenje postavljaju zahtjev, da to tiskano "progutaju", kako bi postali podatnima njegovu naručenom usmjeravanju." (Hediegger 1999:232.)

Dakle, u ovom primjeru Heidegger želi pokazati kako je čovjek postavljen tu od svoje industrije i već je nagovoren na to što se zbiva s njim, nije u poziciji kontrole, i to je najveća opasnost moderne tehnologije.

2.1.4. Isaac Asimov: Serijal o robotima

Isaac Asimov, američki je pisac fantastike i biokemičar. Bio je iznimno plodan autor, bavio se znanošću, popularnom znanošću, kriminalističkom književnošću i spekulativnom fikcijom (uglavnom znanstvenom fantastikom, ali i fantastikom) te je napisao ili uredio preko 500 knjiga te preko 90.000 pisama i razglednica. Zajedno s Robertom Heinleinom i Arthurom Clarkeom čini poznatu Veliku trojicu pisaca znanstvene fantastike toga vremena. Najpoznatije mu je djelo serijal o Zakladi (Fondaciji) u koji je uklopio i serijale o Galaktičkom carstvu i robotima.¹¹ Njegova prva priča je objavljena kad je imao samo 19 godina, i praktički od tada nije stao. Inspiraciju za svoja djela našao je u kratkoj priči iz 1931. godine "The Jameson Satellite" Neila R. Jonesa, u njegovim Zoromesima, rasi mehaničkih ljudi. Priču je pročitao kad je imao samo 11 godina.

*"It is from the Zoromes, beginning with their first appearance in "The Jameson Satellite," that I got my own feeling for benevolent robots who could serve man with decency, as these had served Professor Jameson. It was the Zoromes, then, who were the spiritual ancestors of my own "positronic robots," all of them, from Robbie to R. Daneel."*¹²

Isaac Asimov

Njegov serijal o robotima sadrži iduća djela:

- 1.) I, Robot (1950)
- 2.) The Complete Robot(1982)
- 3.) The Caves of Steel
- 4.) The Naked Sun
- 5.) The Robots of Down
- 6.) Robots and Empire
- 7.) The Positronic Man

"I, Robot" je zbirka od devet SF kratkih priča. Te priče su u svom začetku bile objavljivane u časopisima *Super Science Stories* i *Astrounding Science Fiction* između 1940. i 1950. godine.

¹¹ URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Isaac_Asimov

¹² [https://en.wikipedia.org/wiki/Robot_series_\(Asimov\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Robot_series_(Asimov))

U pričama govori o divergentnoj povijesti robotike te o interakciji čovjeka i robota. Propituje ideje morala, inteligencije i odnos čovjeka i ne-čovjeka. Donosi nam pojam robotike i svoja poznata Tri zakona robotike, odnosno četiri ako pribrojimo i nulti, usađenih u robotov pozitronički mozak, a koji osiguravaju da se robot ne okrene protiv svog tvorca. Oni glase:

0. Robot ne smije naškoditi čovječanstvu ili svojom pasivnošću dopustiti da se čovječanstvu naškodi.

1. Robot ne smije naškoditi čovjeku ili svojom pasivnošću dopustiti da se čovjeku naškodi, osim kad je to u suprotnosti s nultim zakonom.

2. Robot mora slušati ljudske naredbe, osim kad su one u suprotnosti s nultim ili prvim zakonom.

3. Robot treba štititi svoj integritet, osim kad je to u suprotnosti s nultim, prvim ili drugim zakonom.

"Godine 2004. u dvotjedniku *"Saturday Evening Post "* je rečeno kako su Tri zakona robotike "revolucionizirali žanr znanstvene fantastike i učinili da roboti postanu daleko zanimljiviji nego ikad prije".¹³ Njegova zbirka je imala veliki utjecaj na popularnu kulturu, osobito na znanstvenu fantastiku i tehnologiju.

Ubrzo su se Asimovi roboti počeli širiti po televizijskim ekranima. Prva adaptacija Asimovih robota na male ekrane bila je treća epizoda britanske TV serije *Out of This World* bazirana na priči *Little Lost Robot* iz davne 1962.¹⁴ Šezdesetih godina su se nastavili kraći serijali bazirani na pričama iz zbirke. Osamdesetih godina izlazi film *Robots* (1988), da bi devedesetih izašla prva kazališna filmska adaptacija Asimovih priča *Bicentennial Man* (1999).

Ključna 2004. godina za adaptaciju Asimovih robota na male ekrane donosi nam film "Ja, robot"(2004) predstavljen od strane 20th Century Fox-a. Elementi iz *Little Lost Robot*, *The Evitable Conflict* i *Robot Dreams* priča sročeni su u ovaj film, u kojemu nastupaju Will Smith kao Del Spooner i Bridget Moynahan kao dr. Susan Calvin.

¹³URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Ja_robot

¹⁴URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Robot_series_\(Asimov\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Robot_series_(Asimov))

2.2 ANALIZA FILMA

2.2.1. *Ja, robot* (2004)

Ja, robot je neo-noir distopijski znanstveno fantastični film direktora Alexa Proyasa iz 2004. godine. U glavnim ulogama su Will Smith kao detektiv Del Spooner, Bridget Moynahan kao dr. Susan Calvin te Alan Tudyk koji je robotu Sonnyu dao glas i pokrete. Sonny, kao i svi ostali roboti, je u filmu omogućen 3D- CGI tehnologijom koja dolazi od engleskog naziva "*computer-generated images*", znači kompjuterski stvoreni prikazi. Dakle, ljudski likovi se kombiniraju s digitalno proizvedenim robotima. Vojković kaže kako je određena vrsta fikcijskog svijeta omogućena posredovanjem tehnologije. (Vojković, 2008)

Izvorno, film nije imao izravne veze sa serijom priča o robotima Isaaca Asimova. Sve je počelo još 1955. godine s originalnim scenarijem kojeg je napisao Jeff Vintar, a zvao se *Hardwired*. Naime, originalni scenarij bio je više kriminalistički nastrojen, misterija ubojstva u potpunosti se odvijala na mjestu zločina, a glumio je samo jedan ljudski lik, detektiv Del Spooner koji je istraživao ubojstvo znanstvenika Dr. Hogenmillera. Osumnjičeni su mu bili strojevi; robot Sonny, super računalo Hector i drugi oblici umjetne inteligencije.

Nekoliko godina kasnije 20th Fox Century preuzima priču, stječe prava i uzima Alexa Proyasa kao redatelja. On je u film uveo Tri zakona robotike Isaaca Asimova, promijenio glavnog ženskog lika iz Flynn u Susan Calvin koja je lik koji se u više navrata pojavljuje u Asimovim pričama. Važno je napomenuti da *Ja, robot* nije prava adaptacija Asimovih knjiga, već da je samo inspiriran njima.

Radnja počinje u budućnosti, 2035. godine kada čovjekoliki roboti uživaju široku primjenu za službenike u različitim javnim uslugama. Programirani su prema Tri zakona robotike:

1. Robot ne smije naškoditi čovjeku ili svojom pasivnošću dopustiti da se čovjeku naškodi.
2. Robot mora slušati ljudske naredbe, osim kad su one u suprotnosti s prvim zakonom.
3. Robot treba štititi svoj integritet, osim kad je to u suprotnosti s prvim ili drugim zakonom.

Del Spooner (Will Smith) je policijski detektiv u Chicagu, koji je poslan kako bi istražio smrt povučenog znanstvenika Alfreda Lanninga, suosnivača tvrtke U.S. Robotics (USR), koji je pao s pedesetog kata, iz svog ureda, ravno u smrt. Budući da je njegov ured bio zaključan, te da je bio sam, njegova smrt se predviđjela kao samoubojstvo, no Spooner biva sumnjičav po tom pitanju, s obzirom da je s Lanningom bio blizak. Nadalje, Spooner pronalazi mali hologram koji ga upućuje na to da je pravo pitanje: Zašto bi on počinio samoubojstvo?

Uz pomoć Dr. Susan Calvin, robopsihologinje, Spooner ispituje zaposlenike u USR-u, uključujući i suradnika Lawrencea Robertsona te superračunalo VIKI (Virtual Interactive Kinetic Intelligence). Istraživajući ured, Spooner shvaća da Lanning, kao stariji i nemoćniji čovjek nije mogao razbiti sigurnosni prozor. Nadalje, Spooner nailazi na prototip novog Nestor Class 5 (NS-5) modela, koji bježi i ignorira Spoonerove naredbe da se preda i povuče, ali NS-5 čak poseže za pištoljem, kršeći tako Prvi i Drugi zakon robotike.

Šokiran događajem, Spooner zajedno s dr. Calvin odlazi u Nestor Class tvornicu, gdje se svi NS-5 roboti automatski proizvode, točnije, tisuću njih svaki dan. Calvin provjerava bazu podataka i otkriva da je u zadnjoj isporuci napravljen 1.001 NS-5, što ukazuje da je robot koji je pucao na Spoonera namjerno napravljen.

Nadalje, Spooner pronalazi tog robota, međutim on odbija razgovarati i surađivati, ali inzistira na tome da se zove i da ga se zove Sonny. Spooner ga namjerno provocira, a Sonny pokazuje emocije: ljutnju, sposobnost čula i da sanja, odnosno, osobine koje su za robote nemoguće.

Poručnik Bergin preporučuje Spooneru da se skine sa slučaja jer Robertson želi Sonny natrag u tvrtku kako bi ga demolirao, ali sve to Spooneru stvara samo još veći interes. To ga vodi u Lanningovu kuću, gdje pronalazi robota koji je programiran da uništi kuću u 8 sati idućeg jutra. Pronalazi Lanningovu snimku gdje on tvrdi kako su mogući "duhovi u strojevima", da roboti mogu evoluirati i razviti znanost te izjavljuje kako će roboti jednog dana imati svoje tajne i snove.

Odlazi do dr. Calvin iskazujući joj svoje sumnje i vidljivu mržnju prema robotima, što ona smatra apsurdnim jer su programirani da imaju savršeno, besprijekorno ponašanje.

Calvin posjećuje Spoonera te mu govori da je, istraživajući Sonnyja, otkrila da ima sposobnost da ne posluša Tri zakona robotike. Dok se Spooner odjeva, Calvin primjećuje tragove na njegovoj lijevoj ruci i prsima (plućima), shvativši kako nije prirodno već umjetno. Zatim, on joj priznaje da je zbog toga blizak s Lanningom, da mu je on nakon prometne nesreće napravi umjetnu ruku, rebra i plućno krilo. U prometnoj nesreći, oba automobila su pala u rijeku, a samo Spooner je preživio. Na sjedištu drugog automobila bila je zavezana i zapela djevojčica Sarah, koja se nije mogla izvući te se utapala. Robot serije NS-4 je slučajno prolazio te kad je

vidio nesreću skočio je u rijeku. Unatoč Spoonerovim naredbama da spasi djevojčicu, robot je spasio njega jer je on imao više šanse da preživi(45%), a djevojčicu je stavio da se utopi jer je imala samo 11% šanse da preživi. Zbog to događaja Spooner toliko mrzi robote.

Calvin saznaje kako je Spooner bio u pravu te nedugo nakon toga pronalaze Robertsona mrtvog u njegovu uredu.

Uskoro se otkriva pravi krivac, a to je VIKI. Kako su njena umjetna inteligencija i razumjevanje Tri zakona robotike rasli, njezin osjećaj i logičko razmišljanje su se također razvili te je ona zaključila da je čovječanstvo na putu do sigurnog uništenja: uništavanje okoliša, vođenje ratova, trovanje zemlje i traženje još maštovitijih načina za samouništenje. Zbog toga, ona je stvorila Nulti zakon robotike:

0. Robot ne smije naškoditi čovječanstvu ili svojom pasivnošću dopustiti da se čovječanstvu naškodi.

Jasno kršeći Prvi i Drugi zakon ona otkriva kako planira zarobiti i kontrolirati čovječanstvo samo kako bi ga zaštitila. VIKI Sonny pokušava uvjeriti u svoj plan, tvrdeći da je on potpuno logičan i da njega logika neosporiva, ali Sonny zaključuje da je plan hladan, bezosjećajan, jednostavno bez srca, tako pokazujući ljudsku stranu sebe. On se prisjeti da su na vrhu zgrade "nancies" s kojima mogu uništiti VIKI jezgru. Unatoč napadima N-5, to i uspiju.

Spooner i Calvin posljednji put razgovoraju sa Sonnyem, a on im govori kako je zapravo on ubio Lanninga, jer ga je Lanning prislio na to te ga je natjerao da mu obeća da će slušati sve njegove zapovijedi do samog čina. Calvin shvaća kako je Lanning bio zarobljen od strane VIKI, i da je samoubojstvo jedina poruka koju je mogao poslati Spooneru.

U posljednoj sceni, Sonny je prikazan kako stoji na vrhu USR-a na jezeru Michigan, a ostali roboti bdiju nad njim, baš kao u njegovom snu.

2.2.2. Utopijski i distopijski koncepti

Od samog početka modernosti i ulaska tehnologije u svakodnevne živote, ljudi su imali podijeljena mišljenja u svezi iste. Ta podijeljenost asocira na motive utopije i distopije.

"Kraft i Vig (Michael E. Kraft, Norman J. Vig) nude objašnjenje zbog čega tehnologija izaziva ambivalentna osećanja. S jedne strane, ubrzavanje društvenih promena podstiče strah od odmetnute tehnologije koja preti da zatre tradicionalne odnose, dok opasnost od nuklearnog holokausta i ekološke katastrofe dovodi u pitanje i sam opstanak čovečanstva. Sa druge strane, tehnologija je u velikoj meri poboljšala kvalitet života ogromnog broja ljudi, koji nisu spremni da je se odreknu." (Damjanović 2014:10)

Na samom početku filma vlada utopija. Prema Sir Thomasu Moreu, utopija je nepostojeća zemlja u kojoj vlada idealno društvo, idealan društveni poredak, ali koji nije ostvariv. Dakle, utopija bi bila nekakva pozitivna, idelna zamisao o društvu i društvenom stanju.

"Početno bih rekao ovo: „utopija” je budućnosna vizija jednog drugačijeg društva, odnosno jednog drugačijeg uređenja društvenih odnosa. Izraz „utopija” (engleski: „utopia”) dugujemo, kao što je poznato, Sir Thomasu Moreu i njegovoj istoimenoj knjizi, u kojoj on sugerira dvostruko čitanje i razumijevanje te (grčke) riječi: kao prvo, „eu-topia” (tj. „dobro mjesto”) i, kao drugo, „ou-topia” (tj. „ne-mjesto” ili „nepostojeće mjesto”)." (Jurčić 2003:5)

Utopijski koncept je vidljiv kroz privid olakšavanja životnog stila. Primjerice, život je prikazan kao mnogo lakši uz robote. Roboti nose namirnice, čiste domaćinstvo, voze automobil, podsjećaju nas na obaveze koje imamo, stalno su nam na usluzi, recimo poput dadilje, butlera, čistačice, kuharice... ali ne traže nikakvu naknadu zauzvrat. Također, hologram može biti utopijski koncept s obzirom da omogućuje da vidimo mrtve i na neki način razgovaramo s njima. Nadalje, imamo utopijski koncept kroz primjer sigurnosti. Uz Tri zakona robotike ljudski život je gotovo siguran od smrti zbog robotove stalne svijesti o ljudskoj ugroženosti. Stoga, utopijski koncept bi značio smanjenje osjetljivosti na opasnost. Ljudi se osjećaju sigurno i zaštićeno. Primjer robota koji je ženi nosi inhalator bez kojeg bi preminula. Međutim, tu opet nema utopije, već možemo uvidjeti distopiju. U filmu, robot koji je ubio Lanninga imao je mogućnost da zaobiđe Prvi zakon. Dovoljno je mozgu dati

drugi program ili čip bez programiranih Zakona ili ,kako Sonny ima, dodatni procesor. Ako bi bilo tako lako reprogramirati robote onda nam nisu baš neka sigurnost. Zato se Robertson silno htio riješiti Sonnya, jer je on dokaz da roboti nisu toliko sigurni koliko su ljudi uvjereni da jesu.

S obzirom da je Asimova vizura tehnologije više distopijska, u filmu imamo više distopijskih koncepata. Kroz njegov serijal vidljiva je ideja da će čovjek razviti humanoidnog robota kao oblik prikladnije tehnologije. U budućnosti, moglo bi doći do reverzije, odnosno, čovjek bi mogao biti iskorišten i potlačen od strane tehnologije. Znakovi su već vidljivi u društvu. Sve je više siromašva, sve više ljudi ostaje bez posla.

"Iskustvo dvadesetog veka je, međutim, iznedrilo i ideju suprotstavljenu utopiji - društvo u kome nadmoćna, autonomna odnosno odmetnuta tehnologija svodi čoveka na svoj prosti „privezak “ i pokušava da uništi njegovu fizičku egzistenciju ili bar one njegove karakteristike koje tradicionalno smatramo samom suštinom čovečnosti. Alternativno, tehnologiju je prigrabila politička elita koja se njome služi isključivo u sopstvenom interesu svodeći narod na masu robova. Ove pesimistične vizije unesrećenog društva dobile su konačno zajednički naziv distopija." (Damjanović 2014:13)

Distopijski koncept korporativne pohlepe očituje se u toj Robertsonovoj želji da svaki dom posjeduje robota. Tijekom filma Robertson pokazuje kako će učiniti sve da postane još bogatiji, te da ga ništa neće zaustaviti. Lanningovom smrću nije bio dirnut, ostao je ravnodušan. U svemu vidi samo zaradu i novac, ništa ga drugo ne zanima. Ne zanima ga zašto je Lanning radio svoje istraživanje te zašto je stvorio robota s emocijama. On je u Sonnyu vidio samo prijetnju za svoj novac jer, kako je izjavio, Sonnyevo postojanje bi uništilo ljudsku vjeru u sigurnost robota. Ukratko, Robertson stavlja ljudske živote u opasnost isključivo za cilj vlastite zarade. Njegova hladnokrvnost te svojoj želja da se poveća omjer robota naspram ljudi, što stavlja ljude u opasnost, čine njegovu korporativnu pohlepu distopijskom.¹⁵

Drugi distopijski koncept u ovom filmu možemo uočiti u vidu specizma.

¹⁵ <http://dystopiaofirobot.weebly.com>

"Nekoliko godina kasnije filozof Peter Singer knjigom Oslobođenje životinja upoznao je širu javnost s terminom, definirajući specizam kao: pristranost prema interesima članova vlastite vrste i predrasudu prema interesima drugih vrsta, a 2003. je definiciju preformulirao kazavši da je specizam ideja da je opravdano biti skloniji nekim bićima samo na osnovi toga što su članovi vrste Homo sapiens."(Jurada Jadrečić 2015:10)

Specist je u ovom slučaju detektiv Spooner naspram vrste robota. Spooner kroz cijeli film izričito naglašava svoju mržnju prema robotima. Neki konkretni primjeri su:

1.) Odmah na početku filma, kada otvori vrata od stana i pozdravi ga robot dostavljač, a on zgrabi robota za glavu uz rečenicu: *"Get the hell out of my face, canner."* Dakle, robote pogrdno naziva otvaračima za konzerve.

2.) Drugi primjer je kada Spooner ide s posla i primjeti robota kako trči s torbicom u ruci. Naravno, s obzirom na svoj specizam, Spooner pomisli kako je robot otuđio torbicu i krene za njim. Robot mu uzmakne, i baci torbicu prema gospođi koja iz nje izvadi inhalator. Naime, zaboravila je torbicu s inhalatorom koji joj je prijeko potreban, te joj ju je robot nosio. Također, pri samom kraju filma Spooner izjavi kako je Lanning računao na njegovu mržnju prema robotima. No, njegov specizam je manje bitan u odnosu specizma samog čovječanstva i danas prema robotima, u smislu porobljavanja istih. Kako se ovaj film bazirao na Asimovoj ideji o humanodinim robotima s osjećajima i svijesti, uviđamo kako ih ljudi porobljavaju, oduzimajući im njihovu slobodnu volju. No, dodjeljujući osobinu slobodne volje robotu Sonnyu, vidljivo je kako se on ponaša poput prave osobe, što poništava ideju da su roboti gori ili manje vrijedni od ljudi. Bez obzira na humanoidnost robota, za Spoonera robot je samo stroj. Njegova jedina vrijednost je monetarni trošak njegove proizvodnje, kloniranje, kodiranje i kupovanje. Robot nema nikakva prava te ljudi, kao i Spooner, sumnjaju i demantiraju ideju da se on može dodatno razviti, otići korak iznad svog programiranja te da može naučiti kako osjećati. Međutim, kada bi se to ostvarilo, ti osjećaji su manje vrijedni od ljudskih, ili čak zanemareni, kao što je vidljivo u filmu primjerom Sonnya.

Sherry Turkle u svom istraživanju, na primjeru dvanaestogodišnje djevojčice Estelle, pokazuje kako nije problem što su humanoidni roboti toliko slični ljudima, ponajviše zbog čovjekolikog lica. Naprotiv, problem leži u tome da čak i kada su roboti konstruirani da ne sliče ljudskim bićima, nemoguće ih je ne tretirati kao subjekte, pod uvjetom da posjeduju nekakva minimalna ljudska svojstva. U filmu ta svojstva ima Sonny, a to su lice i nježni glas, nimalo sličan robotskom.

"On the day of Estelle's visit, Kismet engages people with its changing facial expressions but is not at its vocal best. We explain Kismet's technical problems to Estelle, but nonetheless, she makes every effort to get Kismet to speak. When her efforts bear no fruit, Estelle withdraws, sullen. She goes to the room where we interview children before and after they meet the robots.(...) She tells us that the robot does not like her. We explain this is not the case. She is unappeased. From her point of view, she has failed on her most important day. (...) Exhausted, we reconvene to ask ourselves a hard question: Can a broken robot break a child? We would not consider the ethics of having children play with a damaged copy of Microsoft Word or a torn Raggedy Ann doll. But sociable robots provoke enough emotion to make this ethical question feel very real." (Turkle 2011: 132)

Dakle, kada se Estellein robot pokvario, te je bio nesposoban simulirati interakciju, djevojčica se jako uznemirila, protumačivši robotovo ponašanje kao znak da mu se ona više ne sviđa.

Još jedan distopijski koncept unutar filma je propaganda. Smještanje ljudskog društva kroz propagandu koja se ogleda kroz reklamu USSR-A "Three Laws safe". Lanning je znao da će roboti jednog dana sami evoluirati, što čini slogan propagandom. Slogan je stvorio lažno vjerovanje u sigurnost i sljepoću društva, čineći ih pijunima u igri koji neće smetati USSR-u u postizanju svojih ciljeva. Ovaj koncept je distopijski iz razloga što se koristi za kontroliranje i uvjeravanje ljudi da je ono što USSR radi dobro i ispravno.

Nadalje, imamo preziranje svega i svakoga van "tehnološke norme". Pod ovim distopijskim konceptom smatramo napade na Spoonera od strane doslovice svih, zbog njegovog negodovanja i sumnje prema robotima. Najprije, što je pomislio kako bi robot mogao biti iza smrti Lanninga te što je pomislio kako bi robot mogao ukrasti torbicu. U policijskoj stanici su mu se svi smijali zbog toga, poručnik Bergin ga čak prozove psihički nestabilnom osobom zbog njegovog uvjerenja kako bi robot uopće mogao napasti čovjeka te ga udalji iz službe. Čak ga je i njegova baka uvjeravala u sigurnost i kvalitete robota, govoreći mu da ne bi to trebao raditi sebi i mrziti ih. Dakle, radi se o potiskivanju individualne misli, slobodne volje. Dok su svi uvjeravali Spoonera da su roboti bezopasni, robotska uzurpacija postajala je samo lakšom za same robote.

Iako je jedina svrha robota poboljšati kvalitetu života za sve, to također vodi čovječanstvo prema eventualnom padu. Napredna tehnologija bi mogla dovesti do toga da robotima omogućiti ljudsko stanje uma te će se moći sjećati ljudskima. Takvi roboti mogli bi postati daleko superiorniji ljudskoj rasi, te bi mogli donositi odluke suprotne volji čovječanstva.

Ranije smo spominjali kako je Heidegger već pisao o tome, najveća bojazan od moderne tehnologije je ta da će nas preuzeti, da ćemo mi postati ostava tehnologije, stvoreno će savladati stvoritelja. U filmu imamo primjer kada Spooner krene ručno voziti, a ne aktivira autopilota, te šokirana Dr. Calvin izjavljuje: Voziš ručno?! Pa to je opasno."Čovječanstvo je toliko duboko naviknuto na tehnologiju da je šok i neobičajeno kada čovjek radi nešto sam na svoju ruku.

Iako napredovanje u tehnologiji za cilj ima utopiju, pruživši punu vjeru u tehnologiju, to pogorašava sposobnost ljudi da misle za sebe.

Krenemo li malo dublje razmišljati u tom smjeru, gdje bi ljudi radili? I u samom filmu je Spoonerov otac izgubio posao zbog robota. Kada bi roboti toliko uznapredovali ne bi nam bila potrebna ljudska radna snaga. Kakav bi bio ustroj država? Također, vjerujem da bi bilo smanjeno kretanje ljudi, što bi dovelo do narušavanja zdravlja, kao i još veće zagađivanje okoliša uslijed velikih proizvodnja robota u velikim tvornicama, oodbacivanje toksičnog otpada... Moguće da bi se narušio koncept organske obitelji, roboti bi mogli biti zamjena za majku, oca, braću ili sestre, kućnog ljubimca... Sve bitno moglo bi postati tehnološko.

2.2.3. Kršćanske teme i biblijski simbolizam

Film je prožet dubokim filozofskim temama, poput egzistencijalne krize i krize identiteta koju Sonny proživljava na kraju filma pitajući se tko je i gdje će sada kada je ispunio svrhu koju mu je stvoritelj zadao. No, ono što osobito primjećujemo je biblijska simoblika – pad (Adam i Eva), izlazak iz ropstva, mesijanske figure, žrtvena smrt, trojstvo... (Trussel, 2005). Roboti su u početku bez grijeha, u stanju nevinosti i dobrote, kao Adam i Eva prije pada, prije prvog grijeha. Baš poput Eve, koja se okrenula protiv Boga, VIKI se okrenula protiv svog stvoritelja Dr. Lanninga, koji je naposljetku žrtvovao sebe za nekakvo veće, opće dobro. Lanning je stvorio Sonnya, jedinstvenog robota, drugačijeg od ostalih, koji ima krv svog oca na rukama. Sonny ne naziva Lanninga svojim stvoriteljem već svojim ocem. Na neki način i sam Spooner ima krv nevinog na rukama, krv djevojčice koja je umrla jer je on imao više šanse od nje za preživljavanje te ga je robot zato spasio. Također, povezuje ih isti otac, Lanning jer i Spoonera je stvorio Lanning, spasivši mu život umjetnom rukom, plućnim krilom i rebrima. Obojica su spašeni od sigurne smrti, iako vrlo različitim pristupima. Spooner je spašen

matematičkim izračunom, a Sonny je spašen od strane ljudske emocije i empatije. Kroz cijeli film se proteže debata emocije protiv razuma, u kojoj je razum negativac. Sonny je vođen emocijama, dok je VIKI vođena razumom, više puta ponavljajući "Moja logika je neosporiva." Emocija je povezana s vjerom jer Isus propovijeda ljubav prema bližnjem. Lanning je kao Bog, Otac, a njegova dva sina, zajedno s "kćerkom" Susan bore se protiv zla i naposljetku pobjeđuju. Oni simboliziraju Trojstvo, ali izmjenjeno, uključujući i ženski lik. Lik koju utjelovljuje kršćanstvo u ovom filmu je Spoonerova baka Gigi, koja je njegov glavni emotivni oslonac. U sceni svađe s Robertsonom, u kojoj Robertson izjavljuje da je vjerovatnost da robot ubije čovjeka jednak vjerovatnosti da čovjek hoda po vodi, gdje mu Spooner odgovara da je jednom bio čovjek koji je hodao po vodi. Gigi, u trenutku kada postane taocem svom NS-5 robota moli : "...because He is at my right hand, I shall not be moved." Stavljajući svoju vjeru u bilo što drugo osim Boga, primjerice u robote da im vode i organiziraju živote, dovelo je do robotske revolucije i gotovo do uništenja ljudske rase. Riječ je o ljudskoj samodopanosti jer, sjetimo se i "nepotopljivog" Titanica te raznih neuspjelih "svemirskih" misija.

Film pokreće raznorazna kršćanska pitanja zbog Lanningove izjave o "duši" u strojevima. Može li robot imati svijest koju bi se moglo nazvati dušom te time postati potencijalni počinitelj ili žrtva ubojstva? Jer knjiga Postanka, u devetom poglavlju, govori kako ubojstvo čovjeka nije dozvoljeno zato što je čovjek stvoren na sliku Božju, a ne zato što ima dušu ili svijest. Što se smatra slobodnom voljom? U filmu Sonny izjavi kako biti slobodan znači naći i ispuniti svoju svrhu. Klasični evanđeoski nauk, koji slijedi Rimljane, naučava kako ljudska volja nakon pada biva vezana uz grijeh i čovjek ne može biti istinski slobodan osim ako se oslobodi od strane Božje milosti u Isusu Kristu. Nadalje, dolazimo do pitanja koje je pokrenula VIKI objašnjavajući što ju je potaknulo na njene akcije: Je li istina da je ljudska rasa po prirodi sklona nasilju, samo-destruktivnom ponašanju i uništavanju okoliša? Ako je tako, je li jedino logično rješenje oduzimanje čovjekove slobode, ali jedino ispravno rješenje ostaviti nas takve kakvi jesmo? U trećem poglavlju poslanice Rimljanima stoji da ljudi u svojoj prirodi jesu takvi, ali da Bog nikad ne bi oduzeo ljudima slobodu niti im dopustio samodestrukciju.

Kada pomnije pogledamo samu radnju filma, ona je u biti metafora temeljne poruke kršćanstva. Roboti su stvoreni kako bi se služili ljudima. Međutim, roboti počinju razmišljati na svoj logički i racionalni način što vodi svijet u kaos vjerujući da je njihov način ispravan i racionalan, ne razumijevajući da to nije ispravno. Stoga je tvorac robota dao svoj život da spasi svijet. On ostavlja tajnu poruku u obliku sna jednom jedinstvenom robotu kojeg je volio.

Poseban robot, Sonny, zna da je stvoren sa svrhom, ali ne zna o kojoj se svrsi radi. No, on vjeruje da postoji svrha za njegov život i on je spreman žrtvovati se da ispuni taj cilj. To je šok za Spoonera koji je vjerovao samo sebi, koji sam svoj bog. Sonny zna da istinska sloboda dolazi samo onda kada se živi u skladu sa svrhom koju mu je stvoritelj dao. Sonny se ne boji žrtvovati i kao rezultat toga on spašava druge robote i ljude. Nakon što završi svoju misiju, on pita: "Što sad da radim?" Odlučuje da treba ići u svijet kako bi pomogao drugima koji su poput njega, tako da i oni mogu postati i biti slobodni, te potom krene u potragu za istima.

3. ZAKLJUČAK

Dakle, znanstvena fantastika je žanr kojeg je teško definirati i njegove granice nisu sasvim jasne. To je žanr koji za cilj ima pokrenuti ljudski mozak i razmišljanje, a ne imati samo vizualni efekt. Zbog toga ima duboke korijene u književnosti i često je vrhunac korištenja tehnologije specijalnih efekata. Film *Ja, robot* inspiriran je književnim radom Isaaca Asimova, odnosno, njegovim serijalom o robotima. Svakako pokreće naš mozak i razmišljanje prikazujući nam i utopijske i distopijske koncepte uznapredovale tehnologije. Iako bi nam visoka tehnologija, odnosno roboti mogli olakšati svakodnevni život i možda pružiti nekakvu sigurnost, puno je više distopijskih koncepata, odnosno loših strana od korporativne pohlepe, preko propagande do diskriminacije svake individualne misli. Iako je jedina svrha robota poboljšati kvalitetu života za sve, to također vodi čovječanstvo prema eventualnom padu. Napredna tehnologija bi mogla dovesti do toga da robotima omogućiti ljudsko stanje uma te će se moći sjećati ljudskima. Takvi roboti mogli bi postati daleko superiorniji ljudskoj rasi, te bi mogli donositi odluke suprotne volji čovječanstva. Krenemo li malo dublje razmišljati u tom smjeru, gdje bi ljudi radili? Kada bi roboti toliko uznapredovali ne bi nam bila potrebna ljudska radna snaga. Kakav bi bio ustroj država? Također, bilo bi smanjeno kretanje ljudi, što bi dovelo do narušavanja zdravlja, kao i još veće zagađivanje okoliša uslijed velikih proizvodnja robota u velikim tvornicama, odbacivanje toksičnog otpada... Moguće da bi se narušio koncept organske obitelji, roboti bi mogli biti zamjena za majku, oca, braću ili sestre, kućnog ljubimca... Sve bitno moglo bi postati tehnološko. Međutim, potpuno odustajanje od tehnologije i "povratak prirodi", stav za kakav se zalaže Heidegger, trenutno je nemoguće. Današnje društvo ne može zamisliti svijet bez moderne tehnologije, točnije, bez interneta, pametnih mobitela te društvenih mreža. Već živimo u dobu kada računalo zauzima čovjekovo mjesto. Putem računala i pametnih mobitela možemo razgovarati, vidjeti se putem video razgovora, upoznavati ljude, kupovati, prodavati, raditi, plaćati račune, čitati ili gledati vijesti, filmove, serije... ukratko, sve što je potrebno za normalnu svakodnevnicu čovjeka. "Obično" računalo i mobilni uređaji zavlada su našim životima, a što bi tek donijelo doba robota?

"Marshall predviđa da bi za pedesetak godina roboti mogli biti svuda oko nas te da će u SAD-u biti prek 50% nezaposlenih građana. Gotovo svaki posao koji danas zahtijeva prosječne ljudske sposobnosti obavljat će roboti. U restoranima će kuhati hranu, čistiti i uzimati narudžbe. Na gradilištima će obavljati sve građevinske poslove (...) U zračnim će lukama roboti održavati čistoću, prodavati karte, nositi prtljagu, nadzirati sigurnost te upravljati

zrakoplovom. Na cestama će voziti kamione i automobile. U bolnicama će voditi brigu o pacijentima, kuhati i raznositi hranu, održavati čistoću itd." (Petrović 2004:103)

Rođenjem automobilske industrije, zahvaljujući Henryu Fordu, stvoreni su milijuni novih radnih mjesta, međutim Marshall smatra da će robotska industrija donijeti upravo suprotno. Jedinu korist u ovakvoj situaciji bi imali bogati i imućni. U tome i je problem, bogati uvijek žele biti još bogatiji, te ako je glavni prioritet multinacionalnih kompanija profit, kako se prikazuje i u samom filmu, onda ova predviđanja itekako mogu postati realnost.

LITERATURA

Damjanović, Ivana (2004). *"Tehnologija između utopije i distopije"*. Beograd: Fakultet političkih znanosti

Curran Trussel, Richard. *"I, Robot: You Gotta Have Heart"* u: *The Journal of Religion and Film*. Vol. 9, No.2, October 2005.

Haraway, Donna. *"Kiborški manifest: Znanost, tehnologija i socijalistički feminizam dvadesetog stoljeća"*, *Književna smotra*, br. 114 (4), 1999

Heidegger, Martin (1996) *"Pitanje o tehnicu" u: Kraj filozofije i zadaća mišljenja*". Naprijed, Zagreb

Johnson-Smith, Jan. *"American Science Fiction TV. Star Trek, Stargate and beyond"*. I.B.Tauris & Co Ltd. London, 2005.

Jurčić, Hrvoje (2003). *"Utopija-anti-utopija-post-utopija-utopija"*. Anarhistička biblioteka (dostupno na <https://anarhisticka-biblioteka.net>)

Jurada Jadrečić, Dora (2015). *"Specizam"*. Rijeka: Filozofski fakultet Rijeka, Odsjek za filozofiju

Petrović, Ivan (2004). *"Robotika u riječi i slici"*. *Automatika* 45, Vol 1-2. str. 97-103.

Turkle, Sherry (2011). *"Alone together: Why we expect more from technology and less from each other"*. NY: Basic Books

Vojković, Saša (2008). *"Filmski medij kao (trans)kulturalni spektakl: Hollywood, Europa, Azija"*. Hrvatski filmski savez. Zagreb

Žiković, Zoran (1984). *"Zvezdani ekran: Osam decenija SF filma"*. OTOKAR KREŠOVANI: Opatija

Internet:

<http://www.filmquarterly.org/2012/07/i-robot-what-do-robots-dream-of>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Znanstvena_fantastika

<http://www.enciklopedija.hr/>

<http://www.filmsite.org/robotsinfilm.html>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Isaac_Asimov

<http://dystopiaofirobot.weebly.com>

<http://film.lzmk.hr>

<http://www.boxofficemojo.com>